

Kijk mee in het hart van de oude Zeeuwen

Weer komt er een groot archief online. Straks kijken we binnen bij het Zeeuwsch Genootschap.

door Jan van Damme

Het is ons geweten. Het is ons verleden. Het vertelt waar we vandaan komen. We lezen erin waarover onze voorouders zich druk maakten. Zoals over de paalworm die de houten oeververdediging aantastte. Over de bekering der 'Muhamedanen'. Over het gebruik van zink. Over de bouw van een hospitaal voor oude zeelieden. En natuurlijk ook: over de liefde.

Kwetsbaar

Die in duizenden brieven en documenten opgeslagen erfenis van beroemde maar ook vaak vergeten Zeeuwen wordt bewaard in kluizen en depots. De archiefstukken en handschriften zijn kwetsbaar. Daglicht is al voldoende om

ze aan te tasten. Wie een stuk wil raadplegen wordt geacht handschoentjes aan te doen. De grootste vijand van ons erfgoed is - zeggen archivariissen - de mens.

De afgelopen tien jaar zijn er al diverse grote digitaliseringsprojecten uitgevoerd, die de achter slot en grendel opgeborgen archiefstukken toegankelijk maken voor een groot publiek. Dat gebeurde steeds onder de vlag van Metamorfoze, het nationale programma voor het behoud van papieren erfgoed. Want digitaliseren is meteen behoud: de vaak broze documenten kunnen veilig opgeborgen blijven terwijl wie dat wil ze thuis op de computer toch kan raadplegen.

Het Zeeuws Archief heeft met geld van Metamorfoze al meerdere archieven gerestaureerd en gedi-

gitaliseerd. Het mooiste en beroemdste voorbeeld is ongetwijfeld het op de werelderfgoedlijst van de Unesco geplaatste archief van de Middelburgse Commerce Compagnie (1720-1899), waarin vele stukken over de trans-Atlantische slavenhandel zijn opgenomen.

Nieuw project

Nu is er via Metamorfoze opnieuw geld - 350.000 euro - beschikbaar gesteld om een groot Zeeuws project aan te pakken. Daarmee kunnen de complete handschriftencollectie en het archief van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen worden gerestaureerd en gedigitaliseerd. De handschriftencollectie beslaat zo'n dertig meter archief en wordt bewaard in de Zeeuwse Bibliotheek in Middelburg. Het eigenlijke genootschapsarchief is kleiner - tien meter - en ligt opgeslagen in het Zeeuws Archief.

Het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen - sinds 1969 Koninklijk - werd in 1769 opgericht. Het was de tijd van de Verlichting, waarin wetenschap en onderzoek een hoge vlucht namen. In geleerde genootschappen werd druk gediscussieerd en geschreven over de toestand van de wereld. Het Zeeuwse gezelschap is één van de oudste in Nederland. Het voorzag in een leemte, omdat Zeeland als één van de enige gewesten in Nederland geen eigen universiteit had. In 2019 wordt het 250-jarig bestaan gevierd. Tegen die tijd moeten de handschriften en het genootschapsarchief gedigitaliseerd zijn.

Koortsen

De handschriften omvatten vier eeuwen, van rond 1500 tot en met de 19e eeuw. Er zitten brieven, studies en rapporten in over alles wat de mensen bezighield. Geneeskunde, bijvoorbeeld over de destijds beruchte Zeeuwse koortsen. Theologie, uiteraard. Landmeetkunde, natuurlijke historie, geschiedenis, literatuur, astronomie, archeologie. Wetenschap vormt de kern van de verzameling. Zo werden er in de 18e en 19e eeuw prijsvragen uitgeschreven over maatschappelijke kwesties. Hoe voorkomen we dijkwallen, wat kunnen we tegen de voor de kustverdediging desastreus-

ze paalworm doen, wie ontwerpt het mooiste hospitaal voor oude en onvermogene zeelieden? Ook zijn er volop egodocumenten in de collectie opgenomen. Zoals van de Vlissingse dichter Jacobus Bellamy (1757-1786), die aan zijn geliefde Francina schreef. Verder ook reisverslagen, dagboeken, gelegenheidsgedichten, psalmberijmingen, recepten, vriendenalbums. Een mooi voorbeeld is de familie Vanherzeele, die in Nederland en Frankrijk woonde en tussen 1720 en 1780 over de actualiteit van de dag schreef: opvoeding van de kinderen, de al dan niet kwakkelende economie en nog veel meer.

Archief

Het archief van het Zeeuwsch Genootschap is een belangrijke bron voor de geschiedenis van de wetenschapsbeoefening sinds 1769. We vinden er ledenlijsten, lijsten van geschenken en verzamelingen, notulen van vergaderingen, uitgeschreven prijsvragen, teksten van lezingen.

Al die documenten geven een rijk beeld van hoe Zeeuwse intellectuelen in de loop van enkele honderden jaren aan een betere toekomst werkten.

● Schaduwbeeld van de Vlissingse dichter Jacobus Bellamy (1757-1786).

● Middeleeuwse band, die is opgenomen in de collectie handschriften van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

DIGITALISERING

- Het Zeeuwsch genootschap heeft de afgelopen eeuwen rijke verzamelingen aangelegd. Van de schilderijen, zilver en andere objecten is een deel te zien in het Zeeuws Museum in Middelburg. De papieren collecties - handschriften, prenten, kaarten en boekwerken - worden bewaard in de ZB (Zeeuwse Bibliotheek) en het Zeeuws Archief.
- De handschriftenverzameling en de stukken, die samen het genootschapsarchief vormen, worden de komende jaren gedigitaliseerd. In het kader van het landelijke programma Metamorfoze komt er 350.000 euro beschikbaar voor restauratie, conservering en digitalisering van de papieren erfenis. Het hele project wordt waarschijnlijk in 2018 afgerond.

● In 1777 vroeg het Zeeuwsch Genootschap in een prijsvraag welke schepen het geschiktst zijn voor de vaart op de Oost: kuil- of dekschepen. De inzending van scheepsbouwmeester Willem Udemans (1723-1797) werd bekroond. Udemans was behalve scheepsbouwmeester in dienst van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) ook een verdienstelijk schilder. In de collectie Zelandia Illustrata is dit zicht op de VOC-werf in Middelburg opgenomen.

● Eigentijdse tekening van de Nehalennia-altaren gevonden op het strand van Domburg in 1647. Het blootspoelen van de overblijfselen van de Romeinse tempel was groot nieuws en trok meteen kunstenaars, die de situatie ter plekke in beeld brachten. In de collecties van het Zeeuwsch Genootschap zijn diverse Nehalennia-tekeningen te vinden.